

OSMANLI MECLİS-İ MEBUSAN BİNASI ÇIRAĞAN SARAYI'NIN YANMASI VE YANKILARI

Yrd. Doç. Dr. Kenan OLGUN
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

ÖZET

Sultan Abdülmecit döneminde yapılan Çırağan Sarayı, Sultan Abdülaziz ve V. Murat'ın tahttan indirildikten sonra göz altında tutuldukları mekandır. Sultan II. Abdülhamit döneminde boş olan bina, 14 Kasım 1909 tarihinden itibaren meclis binası olarak kullanılmıştır. Yeni bir döneme tanklık eden Çırağan Sarayı, 19 Ocak 1910 tarihinde kalorifer bacasından çıkan yangın neticesinde kullanılamaz hale gelmiştir. Yangın sonrası çeşitli dedikodular olmuş, dönemin iktidar-muhalefet çekişmesi bu yangında da hissedilmiştir. Devletin ekonomik durumundan dolayı onarılamayan Çırağan Sarayı, Cumhuriyet döneminde de 1987 yılına kadar beklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Çırağan Sarayı, Meclis-i Mebusan, II. Meşrutiyet, V. Mehmet Reşat.

ABSTRACT

Çırağan Palace was built in period Abdülmecit Sultan. IV. Murat and Abdülaziz Sultan was observe in there. Çırağan palace vacant in period of II. Abdülhamit and Çırağan palace was use as parliament building at 14 November 1909. Çırağan palace fired at 19 January 1910 because of central heating. Çırağan Palace occur don't use. Government is poor in period and Çırağan Palace is wait at 1987 for restoration.

Key Words: Çırağan Palace, Meclis-i Mebusan, II. Constitutional Monarchy, V. Mehmet Reşat

1. GİRİŞ

“Kazancıoğlu” adını taşıyan bir bahçe olan Çırağan Sarayı’nın bulunduğu yere ilk defa IV. Murat, kızı adına bir yalı inşa ettirmiştir. Sultan III. Ahmet zamanında bu yer Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’ya verilmiş, Paşa da buraya bir kasır yaptırmıştır. Bu dönemde bahçesinde yapılan eğlenceler nedeniyle “Çırağan Yalısı” adı verilen kasır, 1730 ayaklanması sonucunda bir süre bakımsız kalmış, I. Mahmut ve III. Selim dönemlerinde onarılarak, Beşiktaş tarafına yeni binalar eklenmiştir. Sultan Abdülmecit ise, bu yeni yapıyı yıktırması, Dolmabahçe Sarayı’nı yapan Ermeni asıllı Garabet Balyan’ın oğlu Nikogos Balyan ve oğulları Sarkis ile Agop’a Çırağan Sarayı’nı inşa ettirmiştir.

Sultan Abdülaziz ve V. Murat’ın tahttan indirildikten sonra gözetim altında tutuldukları Çırağan Sarayı, V. Murat’ın iki defa buradan kaçırılması teşebbüsüne tanık olmuştur. 18 Mayıs 1878 tarihinde Ali Suavi önderliğinde 100 veya 200 kadar Rumeli göçmeni, silah kullanmak suretiyle Çırağan Sarayı’na girmeyi başarmış, ancak Beşiktaş inzibatını sağlamaya memur Yedi-Sekiz Hasan Paşa, Ali Suavi’yi sopayla öldürmüştür. Ali Suavi’nin bu girişimi ile ilgili çeşitli iddialar olmakla birlikte bunlar içinde akla en yakın olanı V. Murat’ın kaçırılarak İngiltere’ye götürülmesi ve tedavisinin orada yapılmasıdır (Karal, C.VIII,1988:501). Ali Suavi’nin bu girişiminin başarısız olmasına rağmen Temmuz 1878’de bu defa Kelanti Skaliyeri önderliğinde ikinci bir girişim olmuştur. “Aziz Bey Komitesi” olarak da adlandırılan bu olay, komiteye üye Hüsnü adında birinin ihbarı üzerine komitenin toplantı halinde bulunduğu Aziz Bey’in evi basılmak suretiyle akim kalmış, yakalananlar çeşitli cezalara çarptırılmıştır (Karal, C.VIII,1988:502-503). Bu iki olayın etkisiyle de olsa Sultan II. Abdülhamit döneminde Çırağan Sarayı boş kalmıştır.

2-ÇIRAĞAN SARAYI’NIN MECLİS BİNASI OLARAK KULLANILMASI

17 Aralık 1908 tarihinde açılan Meclis-i Mebusan ilk toplantısını Sultanahmet’teki Adliye Nezareti’nde yapmıştır. Bu binada Meclis-i Mebusan’ın yanı sıra Meclis-i Ayan ile Adliye ve Evkaf Nezaretleri de yer almaktaydı. Bu nedenle bina, meclis toplantıları için yetersiz kalmış, bu durum mebuslar tarafından sıklıkla şikayet konusu haline getirilmiştir. Bu şikayetler üzerine yeni bir meclis binası yapılması düşünülmüş, ancak ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle bu düşünce uygulanamamıştır. Meclis-i Mebusan’ın Sultanahmet’teki binada çalışmasına karar verilmekle birlikte, çalışmalarını kolaylaştırmak için bir dizi tedbir alınmıştır. Bu amaçla Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey, 18 Mart 1909 tarihinde meclis binasında yer alan Adliye ve Evkaf Nezaretleri’nin başka bir binaya taşınmasını ve buranın sadece meclise tahsisini hükümetten istemiş, bu istek hükümet tarafından 29 Mart tarihli yazıyla olumlu karşılanmıştır. Ayrıca mecliste yapılan görüşmelerde de “şimdilik” bu bina ile yetinilmesi, bütçeden her yıl

bir miktar pay ayrılmak suretiyle on-onbeş yıl sonra “milletin şanına yakışır” bir meclis binası yapılmasına karar verilmiştir (MMZC, 1. Sene C.II, 1986:574-575).

II. Meşrutiyet döneminde Meclis-i Mebusan ilk toplantı yılı çalışmalarını Sultanahmet’teki binada yapmış, bu yılın bitiminden itibaren yeni bir bina arayışına girmiştir. Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey, meclis için “dönemin şartları gereği” Çırağan Sarayı’nı düşünmüştür. Ahmet Rıza Bey anılarında bu durumu “Ayasofya’daki Adliye dairesi Meclis-i Mebusan’a ve Ayan’a dar geliyor, olmuyordu. Millete layık bir Mebusan ve Ayan dairesi yapılması düşünülüyordu. Halbuki hazinede, mevcut binaları tamir edecek para yoktu. Düşündüm. Çırağan Sarayı boş duruyordu. Orası Mebusan’a, Ayan’a tahsis edilecek olursa cüzi bir masrafla mükemmel bir parlamento olacağı şüphesizdi. Bu mütelamı etrafımda bulunanlara açtım, onlar da tasvip ettiler. Kalktım Saraya gittim. Sultan Mehmet Reşat bahçede imiş, büyük ağacın altında oturdum, orada Çırağanın mebusana tahsis buyurulmasını rica ettim. Bana “Lüzumu yok ama, bilmem nasıl olur” dedi. Pekala olacağını arz ettim, razı oldu” diyerek anlatmaktadır (Cumhuriyet, 7 Şubat 1950).

Ahmet Rıza Bey, Çırağan Sarayı’nın meclise tahsisini bir “oldu bittiye” getirmek için gazetelere, Padişahın Çırağan Sarayı’nı millet meclisine ihsan buyurduğunu bildirmiştir (Lütfi Bey, t.y.:123). Padişah V. Mehmet Reşat da bu oldu bittiye boyun eğmiş ve Çırağan Sarayı’nı meclise tahsis etmiştir. 8 Eylül 1909 tarihli Bakanlar Kurulu kararına göre, Meclis-i Mebusan ve Ayan binasının milletın şanına layık olması gerektiğinin kabul edildiği, Çırağan Sarayı’nın Beşiktaş’ta bulunmasından dolayı devlet dairelerinin ve vatandaşların buraya ulaşımının zor olması, bu sarayın Hilafet ve Saltanata ait olması nedeniyle “daimi” şekilde meclise tahsisi uygun görülmemiştir. Bununla birlikte eski binanın tamiri ya da İstanbul taraflarında yeni bir binanın yapılması seçeneklerinden birinin kabulüne kadar meclislerin “geçici” olarak Çırağan Sarayı’nda toplanmasına karar verilmiştir. Meclisin toplanması için binada “asla” onarım ve düzenleme yapılmaması da karar altına alınmıştır (DUİT, 5/3,24 Şaban 1327). Şeyhülislamın muhalif olduğu Bakanlar Kurulu’nun bu kararı aynı gün Padişaha iletilmiş, Padişahın emri ve serkatip Halit Ziya (Uşaklıgil) in yazısıyla irade 9 Eylül’de çıkmıştır (DUİT, 5/3, 24 Şaban 1327).

Her ne kadar iradede Çırağan Sarayı’nda bir onarım yapılmayacağı belirtilmiş olsa da, buranın meclis binasına dönüştürülmesi için 20.000 lira ödenek istenmiş, alınarak tamirine başlanmıştır. Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey’in bizzat başkanlık ettiği ve denetlediği iç düzenlemesi için Yıldız Sarayı’ndan tablolar ve vazolar getirilmiştir. Ahmet Rıza Bey bu konuyu anılarında şöyle ifade etmektedir: “Çırağanın alt katındaki odalardan birini güzel cami yaptık. Mükemmel abdesthaneler, musluklar yaptık. Zatı Şahane için bir oda döşedik. Ayana, Mebusana heybetli kürsüler yaptırıldı. Su yolların tamir ettirdik, elektrikle aydınlatık...” (Demirbaş, 1988:46).

Çırağan Sarayı’nın Beşiktaş’ta bulunması, buranın İstanbul diye adlandırılan ve devlet dairelerinin olduğu Eminönü’ne uzak oluşu nedeniyle, memurların, vatandaşların ve mebusların buraya ulaşmalarını kolaylaştırmak

amacıyla bir dizi önlem alınmıştır. İlk önce Sirkeci-Beşiktaş arasındaki vapur seferlerinin arttırılmasına karar verilmiştir. Ardından Beşiktaş iskelesinin Sefaizade Yalısı'na nakledilmesine karar verilmiş, ancak buranın Çırağan Sarayı'na daha uzak olmasından dolayı bu karardan vazgeçilmiştir. Bununla birlikte Meclis-i Mebusan önüne bir iskele yapılması ve vapurların buraya uğramaları düşünülmüş, bu yönde çalışmalar başlatılmıştır (Yeni Gazete, 4 Kasım 1909).

Bütün bu hazırlıklardan sonra Meclis-i Mebusan'ın ikinci toplantı yılı Çırağan Sarayı'nda Anayasa düzenlemeleri sonucu Rumi Teşrin-i Saninin 1. günü yani Miladi 14 Kasım 1909 tarihinde "parlak bir şekilde" başlamıştır. Basında bir ara Çırağan Sarayı'nın 14 Kasım'a yetiştirilemeyeceğinden dolayı açılışın 29 Kasım'a erteleneceğine dair yazılar çıkmasına rağmen bu yazılar daha sonra tekzip edilmiştir (Yeni Gazete, 7 Kasım 1909).

Meclisin ikinci toplantı yılına mekan olan Çırağan Sarayı, ülkede yeni bir devrin başlangıcını da temsil ediyordu. Ağustos 1909'da yapılan Anayasa değişiklikleriyle artık meclisler Padişahın daveti olmadan 14 Kasım'da açılacak, 6 ay çalıştıktan sonra yine normal olarak Padişahın iradesi olmadan kapanacaktır. Yapılan anayasal düzenlemelerle meclis, milletin temsilcisi haline getirilmiş, padişahın yetkileri azaltılmıştır (Eraslan-Olgun, 2006:94-98). Bu nedenle Çırağan Sarayı yeni bir devrin açılışına ev sahipliği etmiştir denilebilir.

Meclisin açılışı için açılış törenine kimlerin katılacağı belirlenerek bunların gazetelerle ilan edilmesine karar verilmiştir (DUİT, 5/1, 26 Şevval 1327). Velihaht Yusuf İzzettin Efendi ile Şehzade Vahdettin Efendi'nin de yanında bulunduğu Padişah V. Mehmet Reşat, meclisin açılışı için Çırağan Sarayı'na alayla gelmiş, Padişahı Çırağan'ın kapısında meclis başkanları, bakanlar ve şehzadeler karşılamıştır. Saltanat kapısı önüne dizilen Müslüman, Rum, Ermeni ve Musevi okulları öğrencileri, hürriyet ve vatan şarkıları söylemişler, Padişahı alkışlamışlardır (Lütfi Bey, t.y.:101). Meclisin açılışı basın tarafından büyük bir ilgiyle izlenmiş, açılış, "oh, bugün artık Millet Meclisine kavuşuyoruz!..." diye sevinçle karşılanmıştır (Yeni Gazete, 14 Kasım 1909; İkdam, 15 Kasım 1909).

3- ÇIRAĞAN SARAYI'NIN YANMASI VE YANKILARI

Meclis-i Mebusan 14 Kasım 1909 tarihinden itibaren Çırağan Sarayı'nın yandığı 19 Ocak 1910 tarihine kadar toplantılarını bu binada yapmıştır. Saray, 19 Ocak 1910 tarihinde sabah saat 5.00-5.30 civarında başlayan yangınla kullanılamaz hale gelmiştir. Yangın ilk önce kalorifer bacasından çıkmış, dumanın fark edilmesi üzerine itfaiye gelmiş, ancak havanın rüzgarlı olması nedeniyle yangın büyümüştür. Yangını söndürmek amacıyla Sarayın bahçesindeki havuzdan su alınmaya çalışılmış, hortumlar Saray ile havuz arasındaki birçok yere uzanacak kadar büyük olmadığından yangına gerekli müdahale yapılamamıştır. Deniz suyundan da yararlanılamadığı için havuzdaki su yeterli gelmemiştir (İkdam, 20 Ocak 1910). Rüzgarın da etkisiyle yangın saat 7.00-8.00 civarında Çırağan Sarayı'nın her tarafını sarmıştır. Yangın esnasında Sarayda bir polis ile bir kalorifer işçisi mahsur kalmış,

itfaiyenin açtığı yelkene kendini kaybetmeden atlayan polis hafif yaralanmıştır. İtalyan kalorifer işçisi ise, heyecanla pencereden atlamış ve bacağını kırmıştır (Yeni Tanin, 20 Ocak 1910). Yaralıların ikisi de tedavi amacıyla Gümüşsuyu Hastanesine kaldırılmıştır.

Yangını öğrenen Sultan V. Mehmet Reşat, gözyaşlarını tutamamış (Türkiye Gazetesi, 13 Ocak 2001), yangın yerine önce Lütfi Bey'i, sonra da birçok saray görevlisini göndermiştir. Velihaht Yusuf İzzettin Efendi ile şehzadelerden Vahdettin ve Abdülmecit Efendiler de olay yerine gelmiştir (Şura-yı Ümmet, 20 Ocak 1910). Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa ve bakanların da geldikleri yangın, yukarıda da belirtildiği gibi, rüzgarın şiddetli olması, yangın söndürme teşkilatının ve araçlarının yetersiz olması, deniz suyundan yararlanılamaması gibi nedenlerden dolayı söndürülemedi. Yangın esnasında mebuslar bizzat "işçi" gibi sandalye, evrak, dosya vb. taşımışlar, kurtarmaya çalışmışlardır. Yangından kurtarılan malzemeler Sarayın bahçesine konmuş, ancak bunların bir kısmı rüzgar ve kıvılcımın etkisiyle yanmıştır. Bahçede bulunan köşk ile bunun içindeki evraklar da yanmış, mebusların şahsi eşyaları da kurtarılamamıştır. Bununla birlikte Ayan üyelerine ait bölümdeki eşyaların tamamı dışarı çıkarılarak Çırağan Sarayı'nın karşısında bulunan İttihat ve Terakki Fırkası Kulübüne götürülmüştür (Şura-yı Ümmet, 20 Ocak 1910).

Çırağan Sarayı yangını sonrası Emniyet Genel Müdür Vekili Azmi Bey ile Beyoğlu Mutasarrıfı Muhiddin Bey yangın yerinde incelemelerde bulunmuş. Daha sonra ise yangını araştırmak üzere Baş Savcı, İstinaf Savcısı, Bidayet Savcısı, İstanbul ve Beyoğlu polis müdürlerinden oluşan bir komisyon kurulmuş (Şura-yı Ümmet, 20 Ocak 1910), kurulan komisyon, Mebusan Kulübünde toplanarak mecliste görevli 62 hademenin ifadesini almış, yangının kalorifer bacasından çatıya ateşin gelmesiyle başladığına karar vermiştir.

Zararın 4-5 milyon lira olduğu tahmin edilen Çırağan yangını gazetelerde geniş yer almıştır. Yeni Gazete'nin ilk sayfasında büyük puntolarla "Bir Ziya'ı Milli-Çırağan Sarayı'nın İhtiraki" başlığı ile okuyucularına verdiği bilgidir; yangının gelişimi anlatılmış, "felaketten ders alınmalı, yeis getirmemeli" denmiştir. Özgürlüğüne kavuşan bir milletin böyle maddi bir hasardan ürkemeyeceği, "kuvvet ve metanetine halel getirmeyeceği" yazılmakta "millet sağ olsun, vatan payidar olsun" denilerek, yangının sadece maddi bir hasar oluşturduğu anlatılmıştır (Yeni Gazete, 20 Ocak 1910). Benzer ifadelerin yer aldığı İkdam Gazetesi, "Çırağan Sarayı Yanmış-Sağ Olsun Ümmet, Payidar Olsun Millet" başlığıyla yangını duyurmuştur. İkdam yazarı Ahmet Cevdet, "Çırağan Sarayı Yanmış" isimli yazısında, bu yangının üzülecek bir durumu olmadığını, yangının ordumuza, donanmamıza, milletimize, meşrutiyetimize velhasıl "hayat-ı milliyemize" ait bir yangın olmadığından bahisle, bu milletin var oldukça gerekirse daha nice Çırağanlar yapabileceğini belirtmiştir. "Gayr-i kabil-i inkardır ki bir memlekette güzel bir bina o memleketin medar-ı şerefidir" diyen Ahmet Cevdet, Çırağan Sarayı'nın yanmasının güzel bir bina olmasından dolayı üzüntü verici olduğunu ifadeyle "Çırağan Sarayı yandı ise sağ olsun millet!

Daire-i Mebusan yandı ise Yaşasın Meclis-i Ümmet!

Kağıtlar yandı ise payidar olsun ruh-ı Meşrutiyet!” diyerek yazısını bitirmiştir (İkdam, 20 Ocak 1910). Şura-yı Ümmet Gazetesi'nin “Çırağan Sarayı'nın İhtiraki” başlığıyla verdiği haberde, olay ayrıntılarıyla anlatılmış ve bu olayın bütün Osmanlıları kalbinden yaralayan “haber-i müessif” olduğu belirtilmiştir (Şura-yı Ümmet, 20 Ocak 1910).

O devrede Yeni Tanin adıyla yayın yapmakta olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın yayın organı mahiyetinde olan Tanin Gazetesi ise “Çırağan Sarayı'nın Yanması-Çırağan Yanıyor!” başlığı ile olayı okuyucularına duyurmuştur. Yeni Tanin'in yazısı diğer gazetelere göre biraz farklıdır. Gazeteye göre bu yangın halk tarafından başlangıçta bir “hareket-i irticaiye” olarak algılanmıştır. Halka göre irticacılar “güya mebusanın kapısını kapamışlar, her tarafa gaz dökmüşler, mebuslarla beraber hepsini yakmışlar!”dır. Yazıda bu haberin doğru olmadığını akşama doğru anlaşıldığını ifadeyle bu olaya “gülmek mi ağlamak mı” gerektiği sorulmuştur. Yangınla birlikte milletin maddeten büyük bir zarara uğradığı, güzel bir binanın yandığı ifadeyle olayın öneminin bu olduğu, “para yarasının” hiçbir zaman önemli olmadığı belirtilmiştir. “Meclis-i Mebusan'ın şeref ve haysiyeti muhteşem bir sarayda inikad etmekten ileri gelmiyordu. Meclis-i Mebusan en sade bir dairede de, kırdı da içtima' edebilir. Meclis-i Mebusan'ın ehemmiyeti, büyüklüğü bütün Osmanlıların vekili olmasındandır. Onun için bizce bu yangının hiçbir ehemmiyet-i maneviyesi yoktur” denilmek suretiyle yanan yerin meclis değil, meclisin toplandığı saray olduğu hatırlatılmıştır. Yangından dolayı yanıp yakılmaya gerek olmadığı, milletin Çırağan Sarayı'ndan daha güzelini yapabilecek güçte olduğu ifade edilmiştir (Yeni Tanin, 20 Ocak 1910).

12 Ocak 1910 tarihinde kurulan İbrahim Hakkı Paşa kabinesinin programını hazırladığı sırada Çırağan Sarayı'nın yanması (19 Ocak) yeni kabine için bir “uğursuzluk” belirtisi sayılmıştır (Kara, C.IX,1996:121). Hakkı Paşa kabinesi programını 24 Ocak'ta mecliste okumuş ve güvenoyu almıştır (DUİT, 4/7,13 Muharrem 1328).

İttihat ve Terakki muhalifleri yangından genellikle Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey'i sorumlu tutmuşlardır. Onlara göre Çırağan Sarayı'nı Padişah'tan isteyen ve oranın meclis binası olmasını sağlayan Ahmet Rıza Bey'di (Nur, C.II,1968:309; Ercilasun,1995:12). Muhalefetin bu şekilde düşünmesine rağmen Ahmet Rıza Bey, yangından dolayı “müteessir” olarak hastalanmış, gece hiç uyumamış, ertesi gün de eve doktor çağırılmıştır (MMZC,2. Sene, C.I,1985:569). İttihat ve Terakki çevrelerinde ise bu yangın başlangıçta 31 Mart (13 Nisan 1909) benzeri bir irtica olayı olarak algılanmıştır. Hüseyin Cahit (Yalçın), “Çırağan yangını ve tarz-ı telakki” isimli yazısında, yangınla ilgili çeşitli illerden bu olayın yukarıda da belirtildiği gibi bir “suikast” olduğuna dair telgraflar geldiği, irtica ile ilgili gelen telgrafların bulunmasının “manidar” olduğundan bahisle, taşranın bu telgraflarıyla 31 Mart'ta gösterdiği fedakarlığa hazır olduklarını gösterdiğini ifade etmektedir. Bu durumdan memnun olan H. Cahit, gelen telgraflardan “Bütün

milletin gözbebeği olan Meşrutiyetin bir zerresine bile hanel gelmemek için nighban”ın bulunduğu anlaşıldığını belirtmiştir. Yazının devamında bu sözlerin dedikodu olduğunu belirten H. Cahit, kendilerine düşen vazifenin “işittiklerini tekrar etmemek” olduğunu ifade etmiştir (Yeni Tanin, 22 Ocak 1910).

Çırağan Sarayı yangınından dolayı üzüntülerini bildiren gerek yurt dışı, gerekse de yurt içinden çok sayıda telgraf meclise gönderilmiştir. Meclis-i Mebusan gelen bu telgraflardan yurt dışından olanlara ayrı ayrı cevap yazılmasına, yurt içinden gelen telgraflara ise basın aracılığıyla teşekkür edilmesine karar vermiştir (MMZC, 2.Sene, C.I,1985:569). Nitekim yangın nedeniyle üzüntülerini bildiren Fransa Hükümetine, teşekkür edilmiş (DUİT, 5/3, 11 Muharrem 1328), ülke içinden gelen telgrafların Takvim-i Vekayi ile ilan sağlanmıştır (MMZC, 2. Sene, C.I, 1985:575-576,606; MMZC, C.II,1985:29-323).

Bu arada yangın esnasında mebusların birçoğunun seçim mazbataları da yandığından, seçim bölgelerinde bulunan kayıtlardan birer örneğin hazırlanarak gönderilmesi vilayetlere tebliğ edilen 12 Şubat 1910 tarihli yazılarla istenmiştir. Dahiliye Nezareti'nden vilayetlere gönderilen yazıda seçim mazbatasını yanan mebusların listesi gönderilmiş, bu kişilerin mazbatalarının birer örneğinin Nezarete iletilmesi bildirilmiştir (DH-SYS, 50/5,22.06.1329-28).

4- YANGIN SONRASI ÇIRAĞAN SARAYI'NIN DURUMU

Çırağan Sarayı'nın yanmasından sonra meclislerin nerede toplanacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Ayan Meclisi, Sultanahmet'teki eski binaya geçmiş, Mebusan Meclisi ise, Çırağan Sarayı'nın karşısındaki Mebusan Kulübü'nde toplanmıştır. Meclis-i Mebusan, Mebusan Kulübü'ndeki toplantısında İstanbul Mebusu Kırkor Zohrap Efendi'nin Meclis-i Mebusan ve Ayan ile birlikte bir Darülfünun binasının yapılması için proje yarışması açılması ve bu ödeneğin 1911 bütçesine eklenmesine dair teklifi görüşülmüş ancak, bütçenin yeterli olmaması nedeniyle teklif kabul edilmemiştir. Görüşmede “milletin şanına yakışır” bir meclis binasının yapılması taraftarı olan mebuslara karşın, teklife taraftar olmayan mebuslar ise, meclis binası için harcanacak paranın donanmanın, askerinin ve idari kurumların güçlendirilmesinde harcanmasını istemişlerdir (MMZC, 2. Sene, C.I, 1985:577-586).

Meclis-i Mebusan'ın nerede toplanacağı konusunda Bakanlar Kurulu 30 Ocak 1910 tarihinde yaptığı toplantıda Fındıklı'daki Nazıma Sultan Yalısı'nın (Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi) tamir edilerek meclislere tahsisine karar vermiştir (MV, 136/26, 18 Muharrem 1328). Meclis-i Mebusan bu binada çalışmalarına devam ederken de yeni bir meclis binası inşası düşüncesinden vazgeçilmemiş, fakat Çırağan Sarayı'nın yeniden yapılarak meclise tahsisi konusu gündeme geldiği için bundan vazgeçilmiştir (Tanin, 22 Temmuz 1910). Bakanlar Kurulu 26 Temmuz 1910 tarihli toplantısında Çırağan Sarayı'nın tamir edilerek “Meclis-i Milli” haline getirilmesi için gerekli incelemenin yapılması amacıyla bir komisyon kurulmasına karar vermiştir. Komisyon Nafia Müdürü Frankya Efendi,

Muammer Kemal Bey, Valory, Şehremaneti mühendislerinden Trayan Efendi ve Orbek'ten oluşacaktır (MV, 142/48, 19 Receb 1328). Beş kişilik bu komisyon, yaptığı incelemeler sonucunda hazırladığı raporunu Ticaret ve Nafia Nezareti'ne vermiş, nazırlıkta bu raporu 29 Ekim 1910 tarihinde Bakanlar Kuruluna sunmuştur. Rapora göre; yanan Çırağan Sarayı'nın onarılması ve meclis binası haline getirilmesi için 400.000 liranın gerektiği, yalnız duvarlarının tamiriyle bu şekilde korunması için ise 1050 liranın yeterli olacağı ifade edilmiştir. 30 Kasım 1910 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında yanan Çırağan Sarayı'nın onarımının oldukça yüksek bir miktar tutması nedeniyle onarımından vazgeçilerek, yalnız dış duvarlarının tamiriyle üstünün örtülmesine karar verilmiştir (MV, 146/51, 22 Zilkade 1328).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde egemenlik anlayışı açısından yeni bir dönemin başlangıcını temsil eden Meclis-i Mebusan'ın ikinci toplantı yılı Çırağan Sarayı'nda 14 Kasım 1909 tarihinde görkemli bir törenle başlamıştır. Her ne kadar Padişah V. Mehmet Reşat'ın gönlünün olmadığı dile getirilmiş olsa da Çırağan Sarayı, Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey'in isteği üzerine meclise tahsis edilmiş, Sarayın yandığı 19 Ocak 1910 tarihine kadar meclislerin toplantıları bu binada yapılmıştır. Çırağan Sarayı'nın meclise dönüştürülmesi esnasında hiçbir tamiratın yapılmaması kararına rağmen, bizzat Ahmet Rıza Bey'in tamirata nezaret etmesi, iç süsleme için vazo ve tabloların Yıldız Sarayı'ndan getirilmesi, Sultan II. Abdülhamit dönemine bir tepki olarak düşünülebilir. Zira II. Abdülhamit Yıldız Sarayı'nda oturmuş, döneminde ittihatçılara karşı bir takibat başlatmıştır. II. Meşrutiyetin ilanıyla ülkede parlamenter yönetim yeniden başlamış, ittihatçılar parti şeklinde de örgütlenmişler ve Meclis-i Mebusan'a ezici bir çoğunlukla girmişlerdir. Bu dönemde yapılması gündeme gelen ancak tam olarak cesaret edilemeyen anayasal düzenlemeler II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra Ağustos 1909'da yasallaşmıştır.

Parlak bir törenle açılan Çırağan Sarayı, 19 Ocak 1910 tarihinde kalorifer bacasından çıkan yangınla yanmış, itfaiye yangını söndürmekte yetersiz kalmıştır. Yangın nedeniyle İttihat ve Terakki Fırkası'na gönderilen telgraflar, milletin irtica konusundaki hassasiyetini göstermesi bakımından önemlidir. II. Meşrutiyet dönemi iktidar-muhalefet çekişmesinin izlerini Çırağan yangınında da görmek mümkündür. İttihatçılar yangını başlangıçta bir irtica girişimi olarak algılamakta, muhalefet yangından ittihatçı Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey'i sorumlu tutmuştur. Sorumluluk kime ait olursa olsun neticede gazetelere yansdığı şekliyle önemli bir Osmanlı mimari eseri olan Çırağan Sarayı kullanılamaz hale gelmiştir. Meclis-i Mebusan bir süre toplantılarını yetersiz olan küçük binalarda yapmak zorunda kalmıştır. Bütçenin yetersizliği nedeniyle yeni bir meclis binası yapılması fikrinden vazgeçilmiş, yine saltanata ait bir bina olan Fındıklı'daki Nazıma Sultan Yalısı meclise tahsis edilmiştir. Misak-ı Milli'nin de kabul edildiği Fındıklı'daki bu bina da ne hazindir ki Çırağan Sarayı ile aynı akıbeti paylaşmış, o da 1 Nisan 1948 tarihinde yanmıştır.

Sonuç olarak, 1910 yılında yanan Çırağan Sarayı, bütçenin yetersiz olmasından dolayı yıllarca onarılamadan o haliyle kalmıştır. Nihayet Cumhuriyet döneminde Turgut Özal hükümeti döneminde 1987 yılında restore edilerek otel haline getirilmiştir.

KAYNAKÇA

1-ARŞİV KAYNAKLARI

a-Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Dahiliye Nezareti Siyasi Kısım (DH-SYS)

Dosya Usulü İradeler Tasnifi (DUİT)

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)

2- KİTAPLAR

DEMİRBAŞ, B. (Hazırlayan), (1998). *Meclis-i Mebusan ve Ayan Reisi Ahmed Rıza Bey'in Anıları*, İstanbul.

ERASLAN, C. & KENAN O. (2006) *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, İstanbul.

ERCİLASUN, B. (1995). "İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit", *1. Türkçe Tenkit*, Ankara.

KARAL, E. ZİYA. (1988). *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, Ankara.

KARAL, E. ZİYA. (1996). *Osmanlı Tarihi*, C.IX, Ankara.

LÜTFİ BEY, "Osmanlı Sarayının Son Günleri" (Neşreden Şemsettin Kutlu), İstanbul tarih yok.

MECLİS-İ MEBUSAN ZABIT CERİDESİ (MMZC), 1. Devre, 1. Sene, C.II, Ankara 1986.

MECLİS-İ MEBUSAN ZABIT CERİDESİ, 1. Devre, 2. Sene, C.I, Ankara 1985.

NUR, R. (1968). *Hayat ve Hatıratım*, C.II, İstanbul.

3-GAZETELER

Cumhuriyet
İkdam
Sabah
Şura-yı Ümmet
Tanin
Türkiye
Yeni Gazete
Yeni Tanin

İLETİŞİM ADRESİ

Yrd. Doç. Dr. Kenan OLGUN
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
54300 Hendek/SAKARYA
e-posta:kolgun@sakarya.edu.tr

“SAİT FAİK’İN İLKBAHARI: BİR İLKBAHAR HİKAYESİ”

Doç. Dr. Engin YILMAZ
Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada; Sait Faik’in yazmış olduğu “Bir İlkbahar Hikayesi” adlı hikaye; “Metin Dilbilim”, “Göstergebilim”, “Sosyal Psikoloji” ve “İletişim”in yöntem, ilke ve verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Çalışmada; Metinde geçen “anlatı birimler” belirlenerek bu anlatı birimler arasındaki biçimsel, anlamsal/mantıksal ilişkiler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anlatı birim; Metin Dilbilim; Göstergebilim

ABSTRACT

In this research; “Bir İlkbahar Hikayesi” who wrote Sait Faik examined methods and principles of “Texte linguistic”, “Semiotic”, “Social Psychology” and “Communication”. In research; “narrative units” are determined and analysed in between formal, semantic/logical relations.

* Bu inceleme, 14-18 Kasım 2006 tarihinde Sakarya’da gerçekleştirilen, “Sait Faik 100 Yaşında” adlı panelde sunulan aynı adlı bildirinin makale haline dönüştürülmüş şeklidir.